

פרק טו (פסוקים א-כד) / ברוריה בן-דוד (וייס)
בפסוקים א-כד נקרא על מעשי אבים ואסא מלכי יהודה.

מה מסופר על אביה מלך יהודה?

אבים בנו של רחבעם מלך אחרי מות אביו שלוש שנים. אמו הייתה מעכה בת אבישלום (לפי דה"ב יא כ-כא אבשלום). מניחים כי הייתה מעכה בת אבשלום בן דוד. אבים היה בן נכדו של דוד גם מצד האב וגם מצד האם.

בהזדמנות זו ניתן להעיר: מלך שהומלך באחד מחודשי השנה כאשר מגיע חודש ניסן מונים לו שנה שנייה, כי באחד בניסן ראש השנה למלכים (מסכת ר"ה א א). כבר בחיי רחבעם הועמד אביה "לנגיד באחיו כי להמליכו". כלומר: שליט וממונה על אחיו, כי בדעתו של רחבעם היה להמליכו אחריו כי אהב רחבעם את אמו (דה"ב יא כא-כב).

אביה הלך בדרכי רחבעם ובחטאותיו. הוא נלחם כל ימי מלכותו בישראל וידו הייתה על העליונה. בדה"ב פרק יג הוא מתואר כלוחם לזכויות בית דוד על כל ארץ ישראל, ולריכוז העבודה בבית המקדש. בקרב על יד הר צמרים באפרים ניצח את ירבעם (דה"ב יג ד) ולכד ממנו את בית אל, ישנה ועפרון ובנותיהן (דה"ב יג ט), וע"י כך הרחיב את גבולות יהודה בצפון. ניצחונות אביה גרמו כנראה להתמוטטותה המהירה של שושלת ירבעם (דה"ב יג כ).

אבים נשא נאום לפני חיל ישראל וניסה לשדל את אנשי ישראל להצטרף מרצונם הטוב למלכות יהודה.

"וישכב אבים עם אבתיו, ויקברו אתו בעיר דוד, וימלך אסא בנו תחתיו" (פס' ח).

אסא בן אביה (אבים) הוא המלך השלישי ביהודה לאחר פילוג הממלכה. אסא בן אביה היה צעיר לימים כשעלה על כיסא המלוכה. יש להניח כי השלטון בפועל היה במשך שנים כנראה עד שנת חמש עשרה למלכותו (דה"ב טו י) בידי הגבירה מעכה בת אבישלום. היא הנהיגה פולחנים זרים לרוח ישראל. הכתוב מספר על מפלצת שעשתה לאשרה, הכוונה לפסל מתועב או לסמל של אלילה. יכול להיות שנקראה כך כי הטילה אימה-פלצות בעובדיה (פס' יג; דה"ב טו טז). מעכה גם השאירה את מנהג הקדשים ואת הגילולים שעשו אבותיו של המלך (פס' יב).

מה נתחדש ביהודה בימי מלכותו של אסא?

"ויעש אסא הישר בעיני ה' כדוד אביו" (פס' יא), וחז"ל אף הפליגו בשבחיו יותר ואמרו עליו שהוא החביב במלכים. לגביו מתאימה האמרה "כל השביעין חביבין". במלכים השביעי חביב: שאול, איש בשת, דוד, שלמה, רחבעם, אביה, אסא. אסא עסק בעקירת העבודה הזרה ואביזריה. הוא ביער מיהודה ובנימין וגם מערי אפרים אשר לכד (דה"ב טו ח) את כל הפולחנים הזרים, העביר את הקדשים הכוונה לאנשי פריצות, כמו כן הסיר את הגילולים (גילולים בלשון גנאי) משורש

גלל- צואה, הכוונה לפסלי האלילים. גידע את האשרים, כרת את המפלצת ושרף אותה בנחל קדרון. הוא לא חס אף על אמו הגבירה והרחיקה מכל השפעה מדינית ואתה הורחקו כל מצדדיה (יב-יג ; דה"ב יד ב-ד ; דה"ב טו טז). אסא חידש את מזבח ה' אשר באולם בית המקדש, והביא לבית המקדש את המתנות שהקדיש אביו ואת מתנותיו הוא עצמו (פס' טו ; דה"ב טו ח), כלומר: הקדשים שהקדיש משלל המלחמה. כך נהגו כל גדולי ישראל מימי שמואל ואילך.

"והבמות לא סרו, רק לבב אסא היה שלם עם ה' כל ימיו" (פס' יד). ניתן ליישב את הסתירה בין הנאמר על הסרת הבמות ובין מה שנאמר בפסוק יד שהבמות עוד לא הוסרו, בכך שאסא הסיר את הבמות לאלוהי הנכר, אבל השאיר את הבמות המקודשות לאלוהי ישראל אלו הבמות שהיו בבית אל, חברון, באר שבע שהיו קשורות בזיכרונות מתקופת האבות, וכך נשארו במות אלה קיימות עד ימי יאשיהו. התיקונים הדתיים שהנהיג אסא היו מרחיקי לכת. אסא היה חדור רגש נאמנות לאלוקי ישראל, בתקופה בה מתואר בדה"ב טו ה: היו "מהומות רבות על כל ישבי הארצות" (אלה ארצות ישראל ויהודה). וישראל היה נתון ימים רבים "ללא אלקי אמת, וללא כהן מורה וללא תורה" (דה"ב טו ג). אסא התנשא בשאר רוחו והשיב לממלכתו את החוסן והאמונה בעזרת אלוקי ישראל, כאשר הוא גם נתמך במעשיו ומתעודד ע"י אנשים כעודד הנביא. הוא זוכה לניצחונות מרשימים כמתואר בדה"ב פרק יד, ומעשיר את מלכות יהודה, אך מלחמת האחים בין שתי הממלכות לא פסקה, אלא שהתלקחה ביתר עוז והתישה את כוחן של שתי הממלכות.

מה היה הגורם להתלקחות המלחמה?

בעשא מלך ישראל שהמית את נדב בן ירבעם ומלך תחתיו שאף להשיב לממלכתו את הערים אשר כבש אבים.

מה היה מעשהו הראשון?

לאחר שקשר בעשא קשרי ברית עם בן הדד מלך ארם (יש המשערים ש"בן הדד" הוא כינוי לכל מלכי ארם דמשק) עלה על יהודה, כבש את הרמה, ביצר אותה. משערים שהכוונה לרמה הנמנית עם ערי בנימין (יהו' יח כט) מצפון לירושלים. מסתבר שבעשא בנה מערכת ביצורים שלמה כשהעיר הרמה חולשת עליהם, ושם מעין הסגר על יהודה מצד צפון (פס' יז). בכך העמיד את ירושלים בפני סכנה חמורה ביותר. הוא רצה לנתק כל קשר כלכלי שהיה קיים עוד בין שתי הממלכות. בעשא רצה לחסום בפני אסא את דרכי המסחר לישראל ולארצות ארם.

בצר לו עשה אסא מעשה המור מהו?

אסא שאף להחליש את עמדותיו של בעשא על גבול יהודה, לפיכך חשב לחדש את הברית שכרת אביו עם ארם. אסא שלח שוחד רב אל בן הדד. הוא הוציא מבית המקדש את האוצרות הנותרים מביזת שישק מלך מצרים (יד כו),

וישלחם אל בן הדד מלך ארם כדי לשחדו ולבקשו שיפר את בריתו עם בעשא ויתקיף את מלכות ישראל מהצפון. פנייתו של אסא למלך ארם באה בגלל המצוקה שהיה שרוי בה, ולא נתקבלה ביהודה כתקדים לשיטה מדינית.

עד כדי כך הגיעה השנאה שבין יהודה לישראל, שאסא התחבר אל עם נכרי ונתן לו שוחד כדי שיכה את אחיו, ועל כך ננזף אסא קשות מפני נביא דורו הנביא חנני (דה"ב טז ז-י).

כיצד הגיב בן הדד על בקשתו של אסא?

בן הדד נענה ברצון לבקשתו של אסא. הוא שלח את צבאו לארץ נפתלי, בן הדד הצליח לכבוש כמה ערים בישראל את עיון על יד מטולה, את דן ואת אבל בית מעכה. כל אלה ערים הנמצאות בצפון של הגליל המזרחי, גם ערים הנמצאות על ים כנרת כבש, ובזה הכריח את בעשא לעזוב את בסיסו ברמה ולחזור לתרצה עיר ממלכתו (פס' טז-כב ; דה"ב טז א-ו). אז הזעיק אסא את כל יהודה ובחומרי הבניין שהביא מלך ישראל לרמה מיהר אסא לבצר את גבע בנימין ואת המצפה, היא המצפה המוזכרת בספר יהושע (יהו' יח כו), נקראת כך על שישבה במקום גבוה, ששימשו לו עמדת הגנה נגד מלכות ישראל, וכך קם בפעם הראשונה מעין גבול מבוצר בצפון יהודה בינה ובין ישראל.

בימי ההתגוננות בפני בעשא נוצר קשר הדוק בין העם ביהודה ובין בית המלך וקשר זה הלך והתחזק מתוך שאיפה לחיזוק עבודת ה' והשרה יציבות במלכות יהודה. יש לזקוף לאסא לא רק קביעת גבולות קבע בין יהודה לישראל, כי אם גם את התפתחותה של יהודה כחטיבה מדינית עצמאית נפרדת לחלוטין מישראל. בסוף מלכותו של אסא הורעו כנראה היחסים בין אסא ובין ראשי העם והנביאים (דה"ב טז י). בשנת שלושים ותשע למלכותו חלה אסא במחלה קשה ברגליו ואחר שנתיים נפטר מן העולם ונקבר בכבוד גדול בעיר דוד (כג-כד ; דה"ב טז יב-יד). ייתכן שבימי מחלתו שיתף במלוכה את יהושפט בנו.

פרק טו (פסוקים כה- סוף)

עד עתה למדנו על גורמים שזעזעו את מלכות ישראל הצעירה:

- (א) מלחמות אחים שפרצו בין יהודה וישראל.
- (ב) פלישת אויבים מן החוץ שישק מלך מצרים ובן הדד הארמי.

ועתה נקרא על מלחמות אחים שפרצו בתוך מלכות ישראל ואשר איימו להרסה.

מה היה הגורם לסכסוכים?

הסכסוכים היו על כיסא המלוכה. מדי פעם היה מתפרץ אחד משרי הצבא מדיח את המלך ומולך במקומו.

כיצד התרחשה מהפכת החצר במלכות ישראל?

הפלשתים כבשו את גבתון עיר בנחלת דן (יהו' יד מד) ועוד ערים רבות נוספות מבני דן. גבתון הייתה עיר בצורה בעלת חשיבות אסטרטגית. בעשא היה שר צבא משבט יששכר הוא מרד בנדב בנו של ירבעם. בשעה שנדב צר על גבתון כדי לכבשה מידי הפלשתים ולהחזירה לישראל מצא בעשא הזדמנות להרוג אותו. נדב מלך על ישראל פחות משנתיים ועם מותו בטלה שושלת ירבעם. בעשא השמיד את כל בית ירבעם לאחר שעלה לשלטון כדי שלא ימצא יורש המערער על מלכותו. שלא מדעתו נעשה שלוחו של מקום וביצע מה שגזר ה' על בית ירבעם. בהשמדת בית ירבעם קיים את נבואתו של אחיה השילוני (פס' כט).

בעשא מלך על ישראל בתרצה עשרים וארבע שנים.

כיצד התנהג בעשא מבחינה דתית?

"ויעש הרע בעיני ה' וילך בדרך ירבעם ובחטאתו אשר החטיא את ישראל" (פס' לד).